

DAGENS FRÅGOR

Valet och samhällsekonomin. Det är en från tidigare valrörelser välbekant erfarenhet, att obehagliga frågor som de ekonomiska skjutas i bakgrunden av regeringspartierna för att invagga väljarna i en känsla av hur bra allting är under nuvarande styre. »Vi klarade krisen»-mentaliteten har på intet sätt strukits bort ur de socialdemokratiska valbossarnas sinnen, därför att den famösa affischen i 1950 års valrörelse försvann. Inte heller bondeförbundets affisch i förra valrörelsen »Kronan är räddad» motsäger förmodan, att årets valrörelse och dess efterbörd kommer att bli lik sina föregångare, om väljarna inte reagera. Fagra skönmålningar före valdagen komma att följas av bryska angrepp mot väljarna efter. Den intressanta frågan är alltså för ögonblicket, vari dessa komma att bestå. Situationen är nämligen den, att det inte är så självklart denna gång, vilka åtgärder det kan röra sig om. Det är lättare att peka på de ömma punkterna i ekonomin än att finna botemedel mot dem. Frågan kan därför med fog ställas om koalitionen har en politik för att möta lägets krav, om väljarna skulle låta den fortsätta även efter den 16 september. Hittills har melodien varit skatter, och alltjämt är tron på högskattepolitikens välsignelsebringande verkningar säkerligen oanfrätt hos de teoretiskt inriktade politikgivarna i ledande ställning, medan koalitionen djupa led, som förutom de borgerliga träffas av skattehöjningarna, i varje fall kunna ha anledning betvivla dessas nytta. Av vad som skymtat i den teoretiska diskussionen tycks tvångssparande i någon form vara vad som leker de styrande i hågen. Därtill eller som ersättning därför tycks det vara fråga om höjningar av indirekta skatter eller på indirekt väg framkallade höjningar av de direkta skatterna, t. ex. genom konstlad ökning av skatteunderlaget med hjälp av höjda fastighetstaxeringsvärden m. m. Är detta huvudingrediensen i koalitionen ekonomiska politik, vilket väl få om ens någon vill bestrida, kan med skäl frågas, vilka programmets övriga beståndsdelar äro. Det skulle då vara den något underliga politiken att minska bankernas utlåningssumma till privata låntagare, samtidigt som riksbanken kompenserar minskningen flera gånger om genom att öka sin egen kreditgivning till staten. Därutöver är det svårt att skönja annat än sterilt vidmakthållande av regleringar för bygghus, hyror, räntor och valutor. Vill man se tillbaka i tiden, kan man blott konstatera, att med undantag för räntenivåns uppjustering är programmet detsamma i sak nu som vid koalitionen tillkomst för fem år sedan. Det man också kan fastslå är, att inflationen och penningvärdets fall fortgått obehindrat under samma tid. Bostadsbristen är snarare besvärligare nu än för fem år sedan. Detsamma gäller valutasisituationen. Nya problem ha tillkommit, där väl frågan om näringslivets investeringsbehov är den allvarligaste. Därmed är också de viktigaste ömma punkterna i ekonomin angivna.

Är det nu helt orimligt att till eftersinnande människor, som icke helt dövat av skattefanatikernas propaganda, formulera frågorna så här: »Få vi flera bostäder och bättre fördelning av bostadsbeståndet, därför att vi ge staten mera pengar i skatt?» »Få vi bättre maskiner och större maskinhallar, därför att vi minska utlåningen till företagen och lägga mera skatt på dem?» »Få vi mera sparande, därför att vi hota med tvångssparande?» »Få vi lugnare lönebildning, därför att vi fördyra levnadsomkostnaderna med nya skatter?» »Få vi stabilare priser, därför att vi lägga skatt på dem?» »Få vi mera valutor, därför att vi höja vårt internationella kostnadsläge med ökade skatter?» Det är ändå på detta enkla sätt frågorna skola ställas. Svaren bli inte annorlunda, därför att sammanhangen krånglas till. Det är därför äntligen på tiden, att den föreställningen överges, att skattehöjningar äro ett lämpligt medel mot inflationen och dess konsekvenser på olika områden. Ändå finns det långt in i de borgerliga leden människor, som av slentrian eller konservatism för dess egen skull inte kunna förstå, att en förnyelse av tänkandet på detta område är nödvändig.

Antydningarna om koalitionen ekonomiska politik ge följaktligen inte anledning att räkna med annat än en fortsatt inflationistisk utveckling i stil med den hittillsvarande. En strömkantring i valet av tillräcklig omfattning skulle däremot kunna ge eftertryck åt kravet på en nyorientering av den ekonomiska politiken, där större skattesänkning skulle kunna draga med sig större återhållsamhet i den väldiga statliga utgiftsexpansion, som på endast tio år tredubblat statsutgifterna, skulle kunna verka lugnande på lönekraven, dämpande på fördyringen, stabiliserande på priserna, uppmuntrande på sparandet och allmänt efterfrågebegränsande. Det är sant, att detta är att vända på problemet, att låta bli att ge ut pengarna, i stället för att göra som hittills gjorts, ge ut pengarna först och sedan söka på olika sätt sopa in mesta möjliga av dem efteråt, vilket inte är så enkelt, sedan de en gång kommit ut. Men är det fel att angripa ett problem från annat håll, när erfarenheten under en följd av år så tydligt ådagalagt, att samma problem stå kvar oförminskat med den metod som använts? Högskattepolitiken har haft både chans och tid att visa sina verkningar och sin oförmåga att komma till rätta med flera för människorna verkligt viktiga ekonomiska frågor. Det är — själfallet för övrigt i en demokrati — väljarnas sak att avgöra, om de vilja ge lågskattepolitiken samma chans. Riksdagsvalet i september är ett tillfälle för gemene man att fatta detta beslut, ett beslut som, hur det än blir, aldrig kan undgå att få djupgående återverkningar för de närmaste årens ekonomiska utveckling.

Finländska Den fackliga storstrejken i Finland 1—20 sistlidne mars farhågor. bilades som bekant genom blockministären Fagerholms medling i det psykologiska ögonblicket. På grund av de låga strejkunderstöden började nämligen maten tryta i arbetarhemmen, och risken för oroligheter i större omfattning föreföll överhängande. Kompromissen åvägabragtes genom arbetsgivarnas medgivande att i allt väsentligt bifalla arbetarpartens krav på komensation för den höjning av livs-

medelsprisen, som föranleddes av jordbrukarorganisationernas plötsliga beslut härom. Arbetsgivarna kapitulerade dock ej utan villkor: regeringen utlovade kompensation medelst sänkning av deras avgifter till folkpensionering, vilka därefter skulle gäldas av statsverket. I princip samma metod använde herr Fagerholms partivän och kollega i Danmark, statsminister H. C. Hansen, då han en månad senare, utan att anlita den hos fackföreningsrörelsens ombudsmän impopulära obligatoriska skiljedomen, lyckades bemästra en lantarbetarestrejk vid de större gårdarna genom löfte att staten skulle hålla arbetsgivarna skadeslösa, därest de beviljade förmånerna komme att överstiga företagens bärkraft. *Här skymtar en »ny giv»* i den nordiska strejkpolitiken: staten köper samhället arbetsfred på skattebetalarnas bekostnad. Skall denna vid behov även praktiseras i Sverige inför en ny eventuell stor arbetskonflikt? Det vore ju en närliggande följd av den nordiska samverkan, där enligt socialdemokratisk utsago »arbetarnas union» från början förblivit primus motor!

I Finland har storstrejken hittills varit årets mest märkliga politiska händelse, som vållat särdeles skarpa publika kontroverser. Vad först storstrejkens författningsrättsliga sida angår, har finländska riksdagens J.O. i ett offentligt föredrag d. 30 maj ansett sig kunna konstatera, »att storstrejken stod i strid med grundlagen», när den avsåg att vara ett påtryckningsmedel mot statsmakten och tillika innebar ett angrepp på de medborgerliga friheter, som äro garanterade av samma grundlag. Självklart för alla bekännare av ett lagbundet statsskick, har detta uttalande givetvis väckt ont blod bland de radikala, som genom sin korporativa maktpolitik äro den parlamentariska demokratiens dödgrävare och samma andas barn som diktaturerna. Man misstänkte också J.O. för att med detta sitt dictum ha velat ge en tankeställare åt de domstolar, som under sommarens lopp i en rad av rättegångar skola ta itu med de lokala förseelser mot lag och förordning, vilka ägde rum under storstrejken. Kommunisterna och deras medlöpare, folkdemokraterna, protestera mot både J.O. och åtalen, medan socialdemokraterna resignera och erkänna, att lagen måste ha sin gång men ängslas för bristen »på nödig objektivitet» hos åklagare och domstolar.

Samtidigt synes en allt starkare borgerlig opinion växa fram i Finland för en lagstiftning, ägnad att framdeles skydda samhällslivet för att lamslås av sådana totala arbetskonflikter som en storstrejk. Några konkreta förslag i dylikt syfte skymta visserligen ännu icke. Ett steg av annan art för samma positiva ändamål togs dock i Tammerfors d. 27 maj, då en riksförening bildades »till rättsordningens värn». Initiativet härrörde från högerhåll och avsikten förklarades vara att »skapa en försonlig anda inom olika medborgarkretsar och intressegrupper, hos medborgarna stärka och fördjupa aktningen för de i Regeringsformen garanterade medborgerliga rättigheterna, trygga den lagliga rätten till arbete och biträda regeringsmaktens lagliga organ under undantagsförhållanden». Det välmenta målet »att skapa en försonlig anda» m. m. stötte genast på patrull, i det att alla vänstergrupper vädrade ett försök att reaktivera skyddskårerna och rent av Lappomentaliteten. Man önskade ej att statsmaktens lagliga organ ens i undantagsförhållanden

skulle biträdas av enskilda organisationer; även agrarförbundet gav i en resolution vid en partistämman uttryck åt samma uppfattning.

Det återstår att se huruvida denna frukt av storstrejken skall mogna eller blåsa bort av ovannämnda opinionsbild. Andra verkningar av storstrejken äro likväl mera allvarliga och aktuella. Trots riksbankschefen von Fieandts energiska vägran att skrida vidare på inflationens breda väg har sålunda prisnivån i Finland redan hunnit stiga så mycket att löntagarna förlorat vad storstrejken inbragte dem, vilket gav statsminister Fagerholm och den socialdemokratiska finansministern Simonen stoff till pessimistiska betraktelser över storstrejken i deras 1.-maj-tal. En långt fränare förkastelsedom rapporterades från ett tal d. 14 maj av häradshövding Väinö Tanner, vilken i egenskap av äldre beprövad statsman och mångårig kooperativ ledare såsom P. A. Hansson och Albin Johansson i en person är finländska socialdemokratiens främste man. Då han sade sig frukta, att nya vanskligheter på arbetsmarknaden vore att befara som konsekvens av lönernas fatala bundenhet vid levnads-kostnadsindex, blev han sannspådd. Kort därefter förkunnade fackföreningsledaren Eero Antikainen att regeringen vore ansvarig för den »priskarusell», som nu var i gång, och att L.O. ej ämnade finna sig i att den uppnådda lönenivån ånyo nivellerades. Ej under att man i Finland med olust bevittnar hur den ödesdigra spiralen löner—priser ej låter sig hejda.

I samband med dessa eldfångda frågor har den interna polemik, som länge pågått inom finländsk socialdemokrati, nu flammats upp i ett allom uppenbart fyrverkeri av verbala knalleffekter. Vad det här egentligen rör sig om: principer för partitaktiken eller personlig prestige hunger, synes svårt att avgöra, förmodligen som i all politik en blandning av bäggedera. Två fronter kunna dock iakttagas, den ena med partisekretären, förre inrikesministern Väinö Leskinen i spetsen, som vill avveckla koalitionen med agrarerna, och den andra under partiets ordförande, försvarsministern Emil Skog, som slår vakt kring status quo. Leskinen är därvid representant för den yngre och Skog för en något äldre generation. Sympatierna hos mera åldersstigna partiledare, såsom Tanner och Fagerholm, och hos partitidningarna uppgivas vara delade. Men tvisten har gått långt, när Leskinen i partiets tidskrift karakteriserade detta »som en övermogen frukt utan kärna» med planlös politik och ett regeringsprogram som icke kan infrias. Skog och hans anhängare ha häftigt klandrat de tredskande, i den mån dessa äro avlönade partifunktionärer, och de skola tagas i örat vid första möte med partiinstanserna. Statsminister Fagerholm erkänner, att meningsutbytet »lett till en mycket svår och för partiet farlig situation».

Sagda schism beklagas av de borgerliga såsom skapad att gagna yttersta vänstern. Denna hemsökes dock dessbättre ävenledes av inre bekymmer. Storstrejkens resultat anses ha framkallat besvikelse bland kommunisterna, ehuru dessa voro de egentliga tillskyndarna genom sin demagogiska konkurrens med socialdemokraterna i den fackliga ledningen. En version, att de kommunistiska tidningarnas upplagor ha minskat, låter sig icke bestyrka, men en så vederhäftig sagesman som den nye redaktören för den socialdemokratiska tidningen Kansan Lehti

i Tammerfors, Arvo Tuominen, har berättat, att bakom kulisserna en bitter tvekamp rasar mellan olika ledargrupper om »avstaliniseringens» följderna för denna filial av den moskovitiska moderförsamlingen. Fejden är så hätsk att den paralyserar de rödas propaganda med avbräck för deras aktionsförmåga.

Sommaren har förty hittills icke beledsagats av en eljest vanlig inrepolitisk stiltje. Lugnare torde det heller icke bli längre fram. Linjerna för partiernas uppmarsch till kommunalvalen i höst präglas ännu av ovisshet. Ett nytt oväderstecken har dessutom nyligen dykt upp på den förut tämligen molnfria språkpolitiska horisonten. Det befriade Porkala blev i olika hänseenden ett problem för finländsk politik, som nyss än mera komplicerats genom svenska folkpartiets upptäckt, att myndigheterna för kustförsvarets räkning önska expropriera så stora områden av denna rent finlandssvenska lantbruksbygd, att fennomanin befaras operera bakom dessa militära motiv — allt under det den nye presidenten Kekkonen vid sitt besök på Åland i hänvändelser till öborna bekräftade sin företrädare Paasikivis försonliga sinnelag mot Ålandssvenskhetens förankring i de internationella avtalen. Svenska folkpartiets centralstyrelse och riksdagsgrupp ha enhälligt vänt sig mot projekten om tvångsinlösnings, och utrikesminister Ralf Törngren i Fagerholms regering gjorde ett tag sitt fortsatta taburetthinnehav beroende av att svenskar i Porkala lämnas i okvald besittning av sina fäders jord, men kvarstår på president Kekkonens anmodan som »fackminister», vilket väckt misshag hos svenska folkpartiet.

Presidentval — om Uppläggningsen för president- och kongressvalen
en vicepresident! i Förenta Staterna klarnade sent omsider. Det var hög tid, ty demokratiska partiets nomineringskonvent samlades i Chicago d. 13 augusti, varefter republikanernas följde en vecka senare i San Francisco. Demokraterna hade hyfsat sin valekvation genom senator Kefauvers avsägelse till förmån för Adlai Stevenson. Som dennes medtävlare kvarstod endast guvernören i staten New York, Averell Harriman, men intet tvivel rådde, att Stevenson, nu som 1952, skulle bli partiets presidentkandidat. Tack vare försiktiga formuleringar i negerfrågan har Stevenson icke stött sig med den av tradition demokratiska Södern, som icke kunde smälta Harrimans radikala program mot segregationen. Av skäl, som framgå i det följande, lade kongressen stor vikt vid valet av en kandidat till vicepresidentskapet, vilket eljest av några betrodda partipampar brukar bestämmas på upphällningen av konventet,

Ett tag trodde man, att Eisenhowers operation för ett tarmlidande den 9 juni skulle överkorsa de republikanska kalkylerna på hans förnyade kandidatur. Men Eisenhower betänkte sig icke länge utan lät under sin konvalescens på sin ägandes farm i Gettysburg meddela, att han stod fast vid sitt beslut den 29 februari att mottaga partiets erbjudande. På sin första presskonferens den 1 augusti i Washington efter operationen upplyste han, att denna befriat honom från fleråriga magbesvär, en uppfattning, som gav fart åt det befängda ryktet, att han nu kände sig bättre än förut. Av fotografier att döma bär dock icke hans medtagna utseende syn för denna sägen.

Hans omval anses emellertid ganska säkert den 6 instundande november. Visserligen lära många initierade republikaner vara oroliga för en plötslig break-down innan valet och ännu flera tveka om hans förmåga att hålla ut fyra år på sin krävande post. Men för den stora väljarkåren, däribland även dem, som alltid vackla mellan de två stora partierna och vilkas röster påstås avgöra valutgången, säges Eisenhower just genom sin sjukdom ha blivit ännu mera populär och en röst för honom likställas med en känslsam kondoleans. Dessutom har amerikanska allmänheten icke förgätit att Eisenhower avblåste det avskydda Koreakriget — för övrigt det enda krig, där USA icke blivit obetingad segrare — ävensom att han senare avstyrde snarlika äventyr i Indokina och i Formosasundet. Nationen tycks vara trött på smärtsamma förlustrisker från slagfält på främmande mark och vill ostörd njuta sitt sorgfria väsen under en oavbruten högkonjunktur med exempellöst stigande välstånd.

Ju ovissare Eisenhowers framtida hälsotillstånd ter sig, desto större betydelse måste nomineringen av vicepresidenten som hans ställföreträdare tillmätas. I själva verket har det blivit valrörelsens huvudfråga, varav Stevensons utsikter väsentligen bero. Det är också förklaringen till att demokraterna i Chicago föregingo med gott exempel och ägnade spörsmålet om sin vicepresidentkandidat en omsorg, som icke motiveras av detta namns roll i valrörelsen. Republikanska partiledningen, som domineras av dess energiske ordförande, Leonard Hall, hade till omval föreslagit ämbetets nuvarande innehavare, den endast 43-åriga senatören Richard Nixon från Californien. Han tillhörde ursprungligen partiets högra konservativa flygel, det s. k. »gamla gardet», som 1952 hårdnackat motsatte sig Eisenhowers kandidatur för sin kandidat, framlidne Ohio-senatören Robert Taft. De blevo slagna på konventet av Eisenhowers anhängare men lyckades åtminstone pådyvla honom Nixon som vicepresident. Som sådan har Nixon varit oklanderligt lojal mot Eisenhower och vunnit dennes personliga bevägenhet. Men Hall och hans kumpaner lita på att om Nixon, i händelse av förfall för Eisenhower, skulle draga in i Vita huset, han ånyo bleve deras man.

Vid det här laget kan man tydligt skönja, att »gamla gardet» uppskattar Eisenhower endast som galjonsfigur för partiet vid valet men under hela hans nu förflutna fyra-årsperiod aldrig tvekat att, tillsammans med de likasinnade konservativa sydstatsdemokraterna, upprepade gånger, såsom ifråga om utlandshjälpens nedprutning med ca 1 miljard dollar och anslagshöjningen för flygvapnet med en lika stor summa, ändra Eisenhowers äskanden till kongressen. Det ser cyniskt ut, men konstitutionellt ligger det annorlunda till. USA:s författning är så ändamålsenligt konstruerad att, i överensstämmelse med Montesquieus sunda maktfördelningslära, som också är grundtanken i vår regeringsform, första och andra statsmakten skola hålla varandra i jämvikt genom »checks and balances». Härigenom undviks den regeringsdiktatur med ett parlamentariskt »transportkompani», som hos oss och i andra demokratier väcka sådan olust hos vanmäktiga minoriteter av partier och medborgargrupper.

I slutet av juli månad föreföll det sålunda som om republikanska partiet hade det ovanligt bra förspänt, och det fanns måhända fog för

spekulationerna att även en republikansk kongressmajoritet, nu som 1952, kunde åka in »på den segerrike Eisenhowers rockskört» och köra iväg det knappa demokratiska flertalet på Capitol Hill från »mellanterminvalen» i november 1954. Plötsligt slungade då den republikanske politikern Harold Stassen en veritabel atombomb genom att i stället för Nixon som vicepresident föreslå guvernören i Massachusetts, Christian Herter, som står högt i Eisenhowers ynnest. Stassen angav som skäl, att Nixon var så illa omtyckt bland alla liberaler inom republikanska partiet, som voro Eisenhowers meningsfränder, och att farhågorna för Eisenhowers fysiska hållfasthet bland många kretsar fått sådan spridning, att Nixons nominering som vicepresident icke blott skulle förstärka demokraternas fältrop: »En röst för Eisenhower är en röst för Nixon», utan tillika riskera ett nederlag för republikanerna i valet till kongressen.

Stassen är icke förste bästa partigångare. En gång rekordung guvernör i staten Minnesota, var han 1952 med om att planera Eisenhowers kandidatur och blev som belöning placerad i Eisenhowers kabinett i egenkap av delegerad för utlandshjälpen och numera även för nedrustningen. Han lär icke sakna politisk ärelystnad för egen del, och det anses uteslutet, att han handlat helt på egen hand. Men de invigda ha hittills icke givit sig tillkänna efter den uppståndelse Stassens intervention framkallat i det republikanska lägret, där man hade hoppats att utan dissonanser med acklamation kunna kora Eisenhower och Nixon för återval. Strax efter 84 kongressens åtskiljande antog ett stort antal republikanska medlemmar av kongressens båda hus en resolution, vari Stassen anmodades att avgå ur kabinettet. Leonard Hall ingrep med sådan klimax, att han övertalade guvernör Herter att på nationalkonventet föreslå Nixon som kandidat till vicepresidentposten!

Den till synes isolerade Stassen har dock icke givit tappt. Han har låtit förstå, att han på förhand låtit Eisenhower få kännedom om sin tillämnade framstöt, men då Stassen och Nixon mottogo Eisenhower vid flygplatsen i Washington efter dennes korta sejour i Panama vid den panamerikanska konferensen, var det påfallande med vilken kyla Eisenhower hälsade på Stassen i motsats till de kärvännliga minerna mot Nixon. Eisenhower har likväl deklarerat, att Stassens fullföljande av hans medborgerliga intressen icke strede mot hans prominenta ställning »inom presidentens officiella familj» dvs. kabinettet. Stassen har också på begäran beviljats en månads tjänstledighet för att organisera sin kampanj. Denna leder sannolikt till ett fiasko, och Stassens vänner torde alltjämt föredra att anonymt väja undan för den vredgade motvinden inom de egna leden.

Eisenhowers beteende förefaller ändå egendomligt. Men amerikanska pressmän påstå, att han städse visat sig obenägen att i pinsamma personfrågor framträda med öppet visir. Då senator McCarthy väsnades som värst, dolde Eisenhower för omgivningen icke sin ovilja mot mannen och hans metoder men underlät sorgfälligt att utåt yppa sin mening. Han gjorde som på sin tid apotekare Riis i Sverige, vilken besegrade Napoleon genom att låta honom hållas . . .

Nationalkonventen utspelades i år så tillvida inför mera öppen ridå än

tidigare, att de kunde genom televisionen timme för timme följas av enligt uppgift ca 50 milj. amerikaner. Utgången blev ej överraskande. I Chicago korade demokraterna Stevenson till presidentkandidat med stor majoritet mot Harriman, och på ovannämnt sätt lät Stevenson konventet utse senator Kefauver från Tennessee till vicepresident. En vecka senare i San Francisco placerade republikanska konventet Eisenhower och Nixon på samma »ticket» som 1952. Efter samråd med Eisenhower inställde Harold Stassen sin tillämnade attack mot Nixon som vicepresident — ett fiasko för Stassen, som ännu är »an untold story». Till alla talrika Tv-operatörers missräkning och som ett psykologiskt minus för partiet blev konventet i San Francisco en harmonisk idyll i kontrast till de dramatiska scenerna och den starka spänningen i Chicago, där Harry Truman till sista timmen slogs för sin kandidat Harriman. Efter stridens utkämpande vidtog på tribunen en försoningstablå, då alla f. d. antagonister omfamnade varandra och lovade en enig kampfront, varvid samtliga, även Tv-åskådarnas ögon tårades av rörelse. Harry Trumans säraktion torde ha nödgat Söderns demokrater att föredra Stevenson framför den i rasfrågor radikalare Harriman. Var det måhända motivet till den krigssluge taktikern Trumans manöver?

Adenauer – Ollen- Sedan kriget i Korea sommaren 1953 och i Indo-
hauer – Eisenhower. kina ett år senare avblåsts genom provisoriska stillestånd samt spänningen kring Formosa tills vidare dämpats, förblev Tysklands fortsatta delning storpolitikens främsta territoriella problem. Det föranledde en första personlig kontakt efter det kalla krigets utbrott mellan »de fyra storas» utrikesministrar: Molotov, Dulles, Eden och Bidault. Eden var då ännu chef för Foreign Office före Churchills avgång i maj 1955 och Bidault chef för Quai d'Orsay i regeringen Laniel. Konferensen ägde rum i Berlin vintern 1954, varvid det blev en angenäm överraskning för Västmakterna, att Bidault skötte sig utmärkt genom att bringa på skam Molotovs spekulationer i fransk defaitism i allmänhet och tyskrädsla i synnerhet. Överläggningarna medförde dock icke något som helst positivt resultat för Tysklands del på grund av de alltför oförenliga ståndpunkterna mellan öst och väst. Ryssarna ville icke från- hända sig tyska östzonen med mindre dess »sociala framsteg», dvs. den totala bolsjeviseringen skulle lämnas orubbad och helst anammas av Västtyskland, vilket de tre andra lika mycket å tyskarnas som å egna vägnar bestämt vägrade.

Av samma skäl strandade också den Genèvekonferens mellan utrikes- ministrarna hösten 1955, som var den enda praktiska påföljden av det Genèvemöte »på högsta nivå» under sommaren s. å., vars sakliga efter- mäle framstår i alltmera orimlig proportion till den dåtida överdimen- sionerade reklampropagandan. Trots »avstalinisering» och vänskapsöf- fensiver från Kremls sida har Tysklands återförening eller sannare sagt: *befrielse* kört fast. Det enda nya bidrag till den permanenta diskussionen i ämnet var det Chrusjtjevs öppenlydiga yttrande till Mollet vid dennes och utrikesminister Pineaus Moskvasök i våras — att Sovjetunionen föredrog status quo framför ett enat Tyskland, vilket vidmakthölle Bonn-

republikens anslutning västerut — som Kreml efteråt sökt krängla sig ifrån genom krystade dementier.

Under sommaren har Tyskland börjat bli bortskymt bakom de mera aktuella bekymren för den otvivelaktigt ökade krigsfaran mellan Israel och dess oförsonliga arabgrannar samt på sistone framförallt genom en så världsskakande kupp som president Nassers konfiskation den 26 juli av Suezkanalen för Egyptens räkning. Detta innebär dock ej att tyskarna, som skandinaver och andra av Europas smärre nationer norr om Alperna, tagit semester från all politik för att som åskådare på parketten betrakta »wenn hinten weit, in der Türkei, die Völker auf einander schlagen». Tvärtom — i Västtyskland har inrikespolitiken präglats av samma dramatiska dynamik som i Storbritannien genom oron för strejkefebern och för bråket på Cypern och i Frankrike genom den fortsatta kampen i Nordafrika, militärt med minst 400 000 man i Algeriet och diplomatiskt i Tunis—Marocko, samtidigt som regeringarna i både London och Paris nervöst avläsa inflationsrisken på respektive betalningsbalansen och guldpriset. Endast i tyska östzonen är det lugnt på ytan i brist på uttrycksmedel för den allmänna opinion, som diktaturer icke tolerera. Så mycket livligare tycks det gå till hos de prominenta i Pankow, där Walter Ulbricht nödgats rehabilitera tidigare offer åt renlärigheten för att icke själv drabbas av samma avpolettering som andra hårdkokta stalinister, Jakob Berman i Polen och Matthias Rákosi i Ungern. Pankow har även ställt i utsikt bättre försörjning och livsmedelsransoneringens upphävande i hopp om att kunna infria dessa löften genom hjälp från Kreml, som småningom tycks begripa, att då antalet flyktingar från östzonen till Västtyskland hittills för året nått en rekordsiffra på ca 100 000 personer, Västtyskland alltså får en särdeles lärorik åskådningsundervisning om beskaffenheten av de »sociala framsteg», varmed östzonen vill lyckliggöra landsmännen väster om Elbe och Werra.

I juli månad har Adenauer med okuvlig energi i förbundsdagen och i förbundsrådet genomdrivit lagen om allmän värnplikt, oaktat regeringsblockets reducering genom flyktingpartiets utträde och de fria demokraternas sprängning i en majoritet under dr Thomas Dehler contra Adenauer och en minoritet under vicekanslern Blücher, som kvarstannat i koalitionen. Från Dehlers sida riktar sig motståndet mindre mot Adenauers politik än mot honom personligen. Hans kyliga överlägsenhet irriterar uppenbarligen vederbörandes dåliga nerver. Huvudopponenten är dock socialdemokraterna under Erich Ollenhauer, som förvisso icke är en auktoritativ ledargestalt som företrädaren, framlidne dr Kurt Schumacher, men en partiets trotjänare med den tränade förlikningsmannens förmåga att utplåna sina eventuella egna åsikter i ett medlingsförslag. I likhet med Dehler drives också Ollenhauer av en personlig ovilja mot Adenauer, och deras gemensamma taktik förefaller vara dikterad av att till varje pris välja en annan linje än antagonisten. När Adenauer, i överensstämmelse med påven Pius XII:s kloka råd för en tid sedan till tyska folket — som han ju väl känner genom ackreditering som nuntius först i München och sedan i Berlin under 1920-talet — att visa tålmod vid försöken att komma tillrätta med Tysklands delning, icke vill forcera återföreningen, ha Ollenhauer och Dehler tagit denna på

entreprenad och förebrått Adenauer att sabotera denna nationens livsfråga. Vad de föreslå skulle uppenbarligen leda in i en återvändsgränd. Man vet, att Kreml hänvisar Västtyskland till förhandlingar med Pankow, som varken Ollenhauer eller Dehler vilja erkänna som östtyskarnas rättmätiga regering. Icke desto mindre yrka de oupphörligt, att Adenauer omedelbart skall diplomatiskt sondera stämningen i Kreml, fastän dess svar är på förhand givet. Det är icke heller säkert, att återföreningen för västtyskarnas flertal är ett så populärt krav, att det pockar på obetingat primat framför alla andra politiska önskemål. Allmänheten i Västtyskland har ännu händerna fulla för att trygga sin utkomst och framtid i en sammanstörtad tillvaro, där först under de senaste fem åren »neues Leben blüht aus den Ruinen».

Mera populär är nog oppositionens paroll mot allmän värnplikt. Även om »Ohne — mich»-tänkesättet numera nästan synes ha försvunnit, är dock olusten mot allt militärt ganska påtaglig i Västtyskland, visserligen icke som produkt av de västliga ockupanternas »omskolning» av tysk ungdom till antimilitarism, utan fastmera i likhet med i Japan, som en psykologisk följd av gruvliga nederlag i tvenne blodiga krig. Ändå genomdrev, som sagt, Adenauer värnpliktslagen och det arbete på försvarsmaktens nydaning, som tidigare startats, har därmed omsider fått legal sanktion. Hur pass opportunistisk Ollenhauers inställning också är till värnplikten framgår av sommarens socialdemokratiska partidag i München. I dess program för nyvalen till förbundsdagen 1957 ingick ej en förpliktelse att principiellt hävda en negativ ståndpunkt till värnplikten. För att jämna vägen för socialdemokratiens heta åstundan att äntligen få vara med och regera, eventuellt t. o. m. i en koalition efter valet med de kristligt-sociala — givetvis dock utan Adenauer — antydes, att ett krav på värnpliktslagens upphävande icke borde få utgöra ett hinder för en dylik blockpakt.

Som ersättning för allmän värnplikt hade socialdemokraterna i parlamentsdebatterna, under återopande av atomvapnens inverkan på den s. k. konventionella krigsorganisationen, anbefallt en armé av värvade trupper. Till deras förargelse publicerades någon tid senare de uppseendeväckande indiskretionerna om amiral Radfords projekt att minska U.S.A:s militära manskapsstyrka på 800 000 man ävensom Edens funderingar om en framtida möjlighet att slopa värnplikten till fromma för en armé av yrkessoldater och i samband därmed måhända reducera brittiska Rhenarmén. Alla Adenauers opponenter jublade, och han förhånades även i sådana borgerliga tidningar, vilkas oberoende av partierna gör dem så mycket känsligare för opinionens kastvindar, som en ståndaktig tennsoldat för en gammalmodig militärdoktrin.

För egen del hade Adenauer anledning anse, att förutsättningarna för hela hans utrikes- och försvarskurs befunne sig i farozonen. Han avbröt sin semester i Schwarzwald och begav sig till Bonn, dit han genast inkallade ambassadörerna i västerns huvudstäder till rådplägning med närmast berörda ministrar. De återvände med noter till respektive regeringar med begäran om klargörande uppgifter. Till yttermera visso flög general Heusinger, ordförande i västtyska försvarsrådet, till Washington för att få direkt kontakt med amerikanska kolleger. Efter samtal

med försvarsminister Charles Wilson och de högsta vapengrencheferna i Pentagon — Radford var på resa i Fjärran Östern — förklarade sig Heusinger fullt tillfredsställd. Radfords förslag var ett diskussionsupp-
slag och avsåg en successiv minskning under fem budgetår utan att där-
igenom U.S.A:s militära styrka skulle bli lidande. Atlantförsvarets för-
stärkning med de 12 västtyska divisionerna betraktades som en självfallen
uppfyllelse av Tysklands åtaganden. Enahanda lugnande besked gavs av
Dulles, naturligtvis i samförstånd med Eisenhower. En talesman för
State Department har tillika inskräpt, att U.S.A. ej ämnade svika sina
utfästelser för Västeuropas försvar.

Adenauer har nu fortsatt sin ledighet, och intill förbundsdagens
sammanträde i september efter sommarlovet, torde inrikespolitikens puls
slå mattare i Västtyskland, såvitt icke förloppet av Suezkanalskonferen-
sen i London från den 16 aug., till vilken även Västtyskland som ny
sjöfarande stat blivit inbjuden, vållar internationella komplikationer. I
en intervju av den amerikanska tidskriften »News-Week» har Adenauer
kraftigt varnat för den senaste anglosachsiska hypotesen om lämpligheten
att inskränka de s. k. konventionella vapnen. Det skulle göra offren för
kommunistiska bulvankrig efter Koreamodell värnlösa, då U.S.A. icke
skulle kunna erbjuda annat verksamt bistånd än fällande av atombomber,
vilket kunde framkalla det världskrig, inför vars fasor alla rygga till-
baka. På så sätt skulle en partiell nedrustning längs denna linje garantera
röda framgångar i de krig på periferin, som ingalunda äro otänkbara.
Krigshotet mot Israel och vad som må följa av Suezkanalkrisen kan
tyvärr bli en bekräftelse på Adenauers farhågor.

Kremls kadaver- Under den förflutna högsommaren ha händelserna i
disciplin. Östeuropa och krigsfaran för Israel främst lagt be-
slag på samtidens intresse. Men president Nassers oväntade kupp den
26 juni att expropriera Suezkanalbolaget för Egyptens räkning innebar
härutinnan en förändring, som närmare skärskådas på annat ställe i
detta nummer.

Det är huvudsakligen tvenne tilldragelser, som äro karakteristiska för
läget i Sovjetunionen och i dess lydstat. Den ena är revolten i väst-
polska industristaden Poznan — f. d. preussiska Posen under mera än
ett århundrade till 1919 efter första världskrigets slut — och den andra
ett »dekret» i det moskovitiska regeringsorganet Pravda i början av juli.
Huruvida det finns något kausalt samband mellan dessa kronologiskt
varandra närliggande incidenter må de »Kremlastrologer» diskutera,
vilka i västerländska pressorgan anses som experter på det sovjetryska
sol- och planetsystemet. Allom begripligt är, att de böra betraktas mot
den gemensamma bakgrund, som utgörs av Chrustjevs verkligt sensatio-
nella förnekelse av den forne halvguden Stalin i hans beryktade tal
inför Högsta Sovjet i februari. Det hölls i förstone hemligt, men då det
blev uppsnappat av amerikanska underrättelsetjänsten i Polen och in
extenso publicerat i U.S.A.-pressen, dementerades det icke av Moskva.

Såsom förut här påpekats, innebar Chrustjevs skildring av Stalins
tyranniska framfart ingen nyhet för Västerlandet och näppeligen icke

heller för ett i Kremles mysterium så invigt auditorium som den omsorgsfullt utvalda partikadern i Högsta Sovjet. Man hade i årtal varit förtrogen med det faktum, att Stalin var en småningom storhetsvansinnig maniaker utan moraliska hämningar, som icke nöjde sig med att massvis lönnmörda alla offer för sina maktsjuka misstankar utan dessutom roade sig med att arrangera parodiska offentliga rättegångar, där de anklagade genom omänsklig tortyr bragtes att »bekänna» vad prokuratorn, framlidne F.N.-delegaten Vysjinskij, förelagt bödlarna som ett pensum, som de måste prestera med risk att eljest själva råka illa ut. Liksom Djingis Kan och Timur Lenk på mongolstormens tid tvekade icke Stalin att utrota en hel samhällsklass som »kulakerna», dvs. de mera besuttna bönderna och nationaliteter som Krimtatarerna för deras vänslande med tyskarna under andra världskriget.

Men frågetecknet är, av vilken orsak Chrustjev, i samförstånd med duumviren Bulganin, funnit sig böra avslöja det han visste, att alla — utom de östeuropeiska undersåtarnas djupa led — på förhand kände till. Meningsutbytet hos de fria folken har också kretsat kring detta spörsmål. Många tro, att då Chrustjev särskilt omnämnde, att Stalins närmaste män, bland dem Molotov och Mikojan, under despotens sista dagar svävade i livsfara för hans oavlätliga misstro, Chrustjevs framstöt är att fatta som förladdning till en senare knalleffekt, att Stalin mördades på tillskyndan av det nuvarande ledarekollektivet, med eller utan Berias vetskap eller vilja. Harry Salisbury, som under fem år var New York Times' korrespondent i Moskva, är benägen för en sådan tolkning. Han har också påmint om en betecknande episod under Chrustjevs mera än timplånga oration. Denne bredde på som värst om Stalins bestialiska blodtörst mot de egna partimedlemmarna, vilken han belyste med en så betecknande statistik, att av de 2 000 delegerade, som bevistade 1934 års partimöte — »segerens kongress» enligt den officiella historiken på grund av regimens konsolidering i Ryssland — mer än hälften sedermera häktades för »kontrarevolutionära stämplingar». Då hördes en röst nedifrån salen: »Varför gjorde ni er inte av med honom?» Chrustjev stannade sitt ordflöde och ropade flera gånger: »Vem var det, som frågade?» Alla tego! Varpå Chrustjev med sitt breda grin yttrade: »Där ser ni, hur vi hade det», och fortsatte sin redogörelse. Intermezzot är lärorikt: ingen delegat vågade stå för inpasset av rädsla för eventuella repressalier — precis som på Stalins tid!

Som bekant väckte Chrustjevs tal stor uppståndelse hos kommunistpartierna i satellitstaterna och på andra sidan järnridån. De mest komprometterade stalinisterna som judarna Jakob Berman i Warszawa och Mathias Rákosi i Budapest ha nödgats överge sina framskjutna befattningar, mindre för åsiktsfel, ty de ha ju varit lika hänförda stalindyrkare som tidigare Chrustjev och Bulganin, utan som ett medgivande åt den upprörda, nationellt betonade partiopinionen i Polen och i Ungern. Men Walter Ulbricht klamrar sig ännu kvar vid makten i tyska östzonen, och fastän Togliatti i Italien i förstone visade sig uppstudsigt mot Kreml och de franska kommunisterna syntes villrådiga, ha de nu, liksom »kamaraterna» annorstädes i Väster, med ökänd kadaverdisciplin svängt in på Kremles nya och skäligen motstridiga linjer.

Vilka äro då dessa? Tvivelsutan avsåg Kreml med sin »avstalinisering» att göra »moraliska erövringar» annorstädes i världen, vilket även skulle bestyrkas av toleransen av Titos »kätterier» mot den moskovitiska »generallinjen». Det duggade också i kommuniststaterna av rehabilitering och amnesti för de ledare, som förut på Stalins direktiv avrättats eller ådömts långvariga fängelsestraff. Ingenstädes har dessa nya paroller proklamerats med sådant eftertryck och så allmänt behjärtats i handling som i Polen, i överensstämmelse med nationens frihetsälskande, katolska och ryssfientliga traditioner. Men då samtidigt den centrala planhushållningens vanstyre och polska folkhushållningens utsugning till Sovjetunionens förmån fick sina följder i lönearbetarnas tilltagande nödläge, exploderade missnöjet genom oroligheterna i Poznan den 28 juni, vilka efter gatustrider med förluster av människoliv å omse sidor måste kuvas med kulspruteeld från pansarvagnar under ryskt militärkommando. Det dystra skådespelet från demonstrationerna i Östberlin och i tyska östzonen från juni 1953 upprepades. Poznan kunde icke förtigas, som revolterna i våras i Georgien och tidigare uppror i de sibiriska slavlägren, varom underrättelser endast nått Europa genom hörsägner. Poznan låg för långt västerut och just i slutet av juni pågick där en internationell varumässa med talrika utläningar, vilka blevo ögonvittnen till oroligheterna.

Dessa kommo synnerligen olägligt för Kreml. Även den mest enfaldige medlöpare västerut kunde, om han eljest vore en hederlig människa, ej undgå intrycket att det brutala våldet alltjämt var de kommunistiska förtryckarnas ultima ratio. Det passar också bra i stycke med Chrustjevs argumentation inför partikongressen, då han icke fördömde Stalins skurkstreck i och för sig utan endast förebrådde honom att han förgrep sig på oskyldiga medlemmar av den högre kommunisthierarkien. Det dög lika litet av Chrustjev att skildra Lenin som den store läromästaren till skillnad från den urartade lärjungen Stalin. Det var Lenin, som hade introducerat terrorn som kommunismens verksamaste inrikespolitiska vapen och därmed förintat den gammalryska aristokratien och bourgeoisien.

Chrustjev och Bulganin begynte också ängslas för de krafter de släppt lösa i lydstaterna. För att tygla dessa och som konsekvens till pansarvagnarna i Poznan förkunnades i ovannämnda dekret i Pravda, att Stalin var i viss mån ursäktad för sin hårdhet genom Västmakternas ivriga ansträngningar att kringränna och kullkasta »den nya arbetarestaten». Chrustjev och Bulganin hade icke heller förhållit sig passiva gentemot Stalin utan bildat en oppositionell cell, som sökt korsa Stalins kalkyler. Detta skall Rysslands folk så mycket mera förlita sig på som uppgifterna tagit formen av ett dekret, dvs. blivit lagligt förpliktande. En sådan historieskrivning är lika grotesk som Chrustjevs hela uppträdande i övrigt. När får man höra, att denna famösa »cell» växte ut till en mordkomplott mot Stalin?

Atomen kommer närmare. Den 2 december 1942 hände något i Chicago, som tycks bilda en ny epok i människosläktets historia. Platsen var ett utrymme under åskådarläktaren på Chicago-universitetets

fotbollsstadion. Men händelsen bejublades inte av tusentals människor som vid en spännande fotbollsmatch. Det enda, som inträffade i samband med händelsen, var det telefonsamtal, som på middagen förekom mellan ledaren för företaget och hans överordnade. Samtalet hade följande lydelse: »Den italienske navigatören har landat i den nya världen.» —

»Hur voro infödingarna?» —

»Mycket vänliga.»

För att man skall kunna förstå betydelsen av de i förstone något dunkla vändningarna måste vi tillfoga, att den italienske navigatören var den redan då världsberömda italienske atomfysikern *Enrico Fermi*. Den nya värld han hade landat i var den kontrollerade kedjereaktionens värld, där den ena atomens sprängning ger upphov till allt flera andra atomers sönderfall, varvid väldiga energimängder frigöres. Att infödingarna (dvs. atomerna) voro vänliga, betydde helt enkelt, att Fermi hade lyckats tämja reaktionshastigheten vid atomsönderfallet, så att en konstant atomsprängning under likformig energiutveckling erhöles. Detta hade man rent teoretiskt kunnat räkna sig till vara möjligt, men Fermi var den, som i det första praktiska försöket visade, att atomsprängning kan användas för att ge människorna en ny energikälla. Vad man i största tystnad hade uppfört under universitetets fotbollsläktare var nämligen den första atommilan. Och denna lämnade vid nyssnämnda tillfälle tillräckligt med kraft för att lysa upp lamporna på försöksplatsens elektriska ledningsnät.

Det lyckade försöket gav impulsen till byggandet av ett flertal nya atomreaktorer. En dylik består av ett stort antal grafitblock, i vilkas mitt man på jämna avstånd borrar hål. I dessa inskjutas uranstavarna vid milans laddning. I stavarna förekommer grundämnet uran i två olika former, s. k. isotoper. Härmed förstår man ämnen, som ha olika atomvikt men samma kemiska egenskaper. I det ur i naturen förekommande uransalter utvunna uranet finnes på 1 000 uranatomer med atomvikten 238 bara sju stycken med atomvikten 235. Denna lättare uranisotop är radioaktiv, dvs. den sönderfaller av sig självt i lättare grundämnen, varvid en av beståndsdelarna i atomens kärna, de s. k. neutronerna, utslungas med stor hastighet. Om neutronernas hastighet bromsas upp i grafitblocken, bli de lämpliga att spränga ytterligare uranatomer. Vid dessas sönderfall utsändas nya neutroner, som ha enahanda effekt, och på detta sätt kommer ett kärnsönderfall i uranstavarna i gång, varvid även radioaktiv strålning i uranmilan uppkommer.

För att skydda mot strålningen omges därför en atomreaktor med ett tjockt lager av betong, som synnerligen effektivt bromsar upp de för människorna farliga partiklarna. De hål, som uranstavarna skjutas in i, pluggar man igen med blykapslar så att inte heller den vägen några farliga strålar kunna nå omgivningen.

När en uranmila är fulladdad, dvs. alla uranstavarna inskjutna på sina platser, komma de förhållandevis få Uran-235-atomerna genom sin radioaktivitet ändå att sätta kärnklyvningsprocessen i gång. Vill man hindra denna, måste i stapelns mitt inskjutas en stav av kadmium eller borstål, som fångar upp de av de radioaktiva uranatomerna utsända neutronerna och hindrar dem att åstadkomma nya sprängningar av uranatomer. Genom att höja och sänka ett lämpligt antal i milan inskjutbara

kadmiumstavar, kan man alltså reglera hastigheten av kärnklyvningsprocesserna i atommilan och härmed också erhålla en reglerad energiutveckling. Man kan populärt säga, att uranmilan är en ugn, där bränslet tändes sig självt och värmeavgivningen sedan regleras genom att man skjuter in avskärmande stavar i den brinnande massan.

Atomreaktorer kunna användas också för forskningsändamål, varvid man i särskilda hål i milan inskjuter rör innehållande t. ex. sådana grundämnen som fosfor, jod, kobolt och bor. Vid neutronbestrålningen bli då också dessa grundämnen radioaktiva och de så erhållna radioaktiva isotoperna kunna användas för framställning av radioaktiva salter, som i sin tur begagnas för vetenskapliga försök i jordbruksnäringens tjänst, för bestrålning av svulster i medicinen etc.

Sin största betydelse torde dock uranmilorna i en nära framtid få som alstrare av elektrisk kraft. I de s. k. atomkraftverken låter man tungt vatten eller smält natrium cirkulera utmed uranstavarna i milan. Härvid uppfångas det vid kärnklyvningen uppkommande värmets av natriumströmmen, som sedan via värmväxlare förgasar vatten. Den erhållna ångan användes sedan för att alstra elektrisk energi med vanliga ångturbiner. Ehuru utbytet av elektrisk kraft för närvarande vid atomkraftverk ligger vid en verkningsgrad av blott 15—20 % mot för ångkraftverk 35 % och för vattenkraftverk 85—90 % av förhandenvarande energimängder, alstras dock med uran som bränsle stora mängder radioaktivt Plutonium, som i sin tur kan utnyttjas för kärnklyvningsprocesser. Vidare representera uranstavarna så stora energimängder, att atomkraftverken kunna läggas praktiskt taget var som helst i världen, bara någon gång vart tredje år ett transportflygplan med full uranlast kan landa i närheten. Atomkraftverken erbjuda på detta sätt stora möjligheter för uppodling av ännu sterila ökenområden och de bli i stånd att skaffa mer föda till jordens snabbt växande befolkning.

Man räknar med att jordens befolkning kommer att mer än fördubblas under de närmaste hundra åren. Då samtidigt härmed energiförbrukningen stiger med 3 % per person och år, komma jordens förråd av kol, olja och gas att snabbt krympa de kommande årtiondena. Då synas tills vidare atombränslena bli räddningen, eftersom jordens förråd av uran och torium beräknas vara 23 gånger så stora som energin i alla kol-, olje- och gasreserver tillsammans.

Då uran- och toriummalmen äro svagt radioaktiva i naturen, kan man med hjälp av en Geiger-Müller-detektor snabbt avgöra, var ev. brytvärd, radioaktiv malm förekommer. Det är även möjligt att kartlägga ev. fyndigheter genom prospektering från flygplan med luftburna detektorer.

De viktigaste radioaktiva malmen äro *carnotiten*, en uranhaltig sandsten från Grand Canyon i Colorado, *pechbländet*, en uranmalm från Nordaustralien, Portugal, Frankrike, Afrika, Canada och Colorado, samt *daviditen*, som finns på Floridahalvön, i Sydastralien, på Madagaskar samt i Östafrika. Den toriumhaltiga monaziten slutligen finns i Sydafrika, Främre Indiens sydspets, Brasilien, nordöstra Florida och i Coloradoområdet. Rika uranmalmsfyndigheter äro sällsynta men nya raffineringmetoder göra nu exploateringen även av låghaltiga malmer räntabel.

Dagens frågor

Tyskarna ha ju på sistone också visat sig intresserade av svensk kvarntorpsskiffer, ehuru uranhalten här är mycket låg.

Efter brytningen skiljas värdelösa mineral från malmen genom dennas malning, vaskning och rostning. Råprodukten av oren uran bringas att förena sig med fluorgas och den bildade uranfluoriden destilleras av, varefter den silverliknande rena metallen utvinnes genom elektrolys. Metallen saluföres sedan i stänger, som omedelbart äro färdiga att inskjutas i uranmilorna.

Genom att överföra uranmetallen till gasformiga föreningar och låta dessa undergå upprepad diffusion, kan man skilja den radioaktiva uranisotopen U-235 från den talrikare U-238. Detta utföres t. ex. i den stora gasdiffusionsanläggningen i Oak Ridge, Tennessee, som är ett 1,5 km långt, 122 m brett och 21 m högt fabrikskomplex. I detta 17,8 ha taktäckta område skapade amerikanerna råmaterialet för atombomberna, av vilka den första bragtes att explodera $2\frac{1}{2}$ år efter Fermis första kärnklyvning. Den 16 juli 1945 exploderade denna bomb i öknen nära Alamogordo i New-Mexico.

Sverker Foghammar.